Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika - jezik i identitet u kontekstu Hrvatskog proljeća

Demše, Anita

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:426259

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Svečilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Hrvatski jezik i književnost – Povijest
Anita Demše

Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika - jezik i identitet u kontekstu Hrvatskog proljeća

Završni rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Boško Marijan

Osijek, 2012.

Sažetak

Glavna okosnica ovoga rada su događaji vezani uz objavu *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* 17. ožujka 1967.: zbog čega je i kako do nje došlo te koje su posljedice njezina objavljivanja za njezine zagovornike i Hrvatsku. Neposredan utjecaj na događaje koji su prethodili *Deklaraciji* imala je komunistička vlast u Jugoslaviji, koja je provodila politiku samoupravljanja, odnosno, potiskivanja nacionalnih obilježja. Osim toga, prikazan je odnos komunističkih vlasti prema hrvatskim nacionalnim obilježjima; od hrvatskih domoljubnih pjesama, preko povijesnih događaja i nacionalnih simbola do jezika. Upravo će odnos prema jeziku biti prekretnica u daljnjim političkim i društvenim odnosima. Vlast je nastojala *ublažiti* zategnute odnose na lingvističkome planu putem *Novosadskog dogovora*, prema kojemu postoji samo jedan jezik; *hrvatskosrpski* ili *srpskohrvatski*. Međutim, zaključci ovoga dokumenta možda bi se i održali da praksa nije bila potpuno drugačija; u gotovo svim bitnim aspektima društvenoga života (administracija, mediji, vojska) nastojalo se izbaciti hrvatsku jezičnu varijantu. Kao odgovor na potiskivanje hrvatskoga jezika, nastaje *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.* Ovaj rad pobliže prikazuje način hrvatskoga otpora i borbe protiv centralizma, prvo u *Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika,* a potom i u samom hrvatskom nacionalnom pokretu, *Hrvatskome proljeću*, kojim se branilo više od samoga jezika. Hrvatski je nacionalni pokret, od strane političkih protivnika nazivan *masovnim pokretom* ili *maspokom*, a njegovi sljedbenici *maspokovcima,* gotovo ujedinio Hrvatsku, od energičnih studenata preko intelektualaca u Matici hrvatskoj do hrvatskoga partijskog vodstva. Ipak, u hrvatskome je vodstvu bilo onih, kao što je bio Vladimir Bakarić, koji su osuđivali bilo kakve javne nacionalne istupe (čak i one hrvatske) pa tako i *Hrvatsko proljeće*. Možda zbog toga što je bio odveć *glasan*, što se razvio u pokret neočekivanih razmjera, a što su njegovi lideri poput Savke Dabčević-Kučar i Mike Tripala bili *popularniji* od Tita, hrvatski je pokret bio slomljen. Na Titovu inicijativu uslijedila je *sječa* hrvatskoga vodstva u Karađorđevu, *maspokovci* diljem Hrvatske bili su proganjani, a godine koje su uslijedile nakon ovih nemilih događaja nazvane su *olovnim godinama*. Uslijedila je *hrvatska šutnja.*

Ključne riječi: Jugoslavija, komunistička vlast, Hrvatska, *Novosadski dogovor*, *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Hrvatsko proljeće.

Uvod

Na samome početku ovoga rada bit će riječ o državnome ustrojstvu, provođenju politike i cilju novouspostavljene, komunističke vlasti: uvođenje samoupravljanja kao novog društvenog odnosa kojim će se izgraditi socijalističko društvo. Uz prikaz državnoga ustrojstva, bit će prikazani i određeni politički stavovi vezani uz shvaćanje pojmova *jugoslavenstvo* i *Jugoslavija.* U trećem poglavlju prikazan je proces potiskivanja hrvatskoga identiteta preko hrvatskih simbola, pjesama, jezika i gospodarstva. Treće poglavlje posebno prikazuje provođenje jezične politike koja je posebno ugrožavala opstanak hrvatskoga jezika i koja je dovela do očite neravnopravnosti jezika u državi. Uz to, prikazan je i prvi hrvatski bunt u obliku dokumenta, ali koji je bio ubrzo ugašen. Četvrto je poglavlje posvećeno *Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, prvome hrvatskome otporu. Prikazano je kako je došlo do potpisivanja *Deklaracije*, kakve su bile reakcije na njezinu objavu te koje je posljedice i značenje imala objava ovoga dokumenta. Posljednje, peto poglavlje govori o hrvatskome nacionalnom pokretu, *Hrvatskome proljeću*. Govori se o situaciji nakon *Deklaracije* koja je dovela do nastanka pokreta, njegovim pobornicima, o njegovom konačnom slomu i značenju koje je imao za hrvatski narod. Cilj je ovoga rada prikazati uzroke i opisati situacije u kojima je došlo do potiskivanja hrvatskoga identiteta, ugrožavanja hrvatskoga jezika i objave *Deklaracije*.

Sadržaj

1. Država i politički stavovi……5

2. Ugrožavanje hrvatskoga identiteta.....9
2.1. Jezična politika.....11

3. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.....14
3.1. Reakcije, posljedice i značenje *Deklaracije*..... 16

4. Uspon i pad Hrvatskoga proljeća.....18

5. Popis literature.....21

1. Država i politički stavovi

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) , koja 1952. mijenja naziv u Savez komunista Jugoslavije (SKJ), na Titovu inicijativu opredijelila se za samoupravljanje kao društveni odnos. Samoupravljanje je u Jugoslaviji zaživjelo 1950., kao posljedica sukoba sa Staljinom i Informbiroom, koji se odigrao 1948. godine. Napuštajući Informbiro, Jugoslavija je napustila staljinističku koncepciju društva koje je moralo biti interesno homogeno, bez suprotnosti i konflikata.[1]

Partijsko je rukovodstvo isticalo da su sve nastale promjene oblik socijalističkog upravljanja i razvoja socijalističke demokracije. Prema novome društvenome odnosu, savez komunista, kao avangarda radničke klase, stoga mora ostvariti ciljeve novouspostavljenog društvenog odnosa: usmjeravati i organizirati radne ljude u izgradnji samoupravnog socijalističkog društva. Komunisti su bili uvjereni da će ukidanjem privatnog vlasništva, kao izvora nejednakosti, otuđenja i općenito svih podjela i nepravdi, nastupiti vrijeme slobodnog razvoja društva i čovjeka.[2]

Jugoslavija je dakle, ideju samoupravljanja nastojala provesti u novostvorenoj državi uz odricanje od posebnih nacionalnih individualnosti, posebno snažnih u Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori i Makedoniji što će kasnijih godina izazvati međunacionalne sukobe.[3]

U duhu samoupravljanja donesen je 1963. novi ustav prema kojemu se mijenja naziv države; umjesto Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ) proglašava se Socijalistička Federativna Narodna Republika Jugoslavija (SFRJ), a već iduće godine najavljuju se gospodarske i društvene reforme.[4]

U državi pod komunističkom vlašću, javno iskazivanje nacionalne pripadnosti iz javnosti je bilo gotovo potisnuto. Nova državna forma postao je federalizam, ali samo kako bi se zadovoljili zahtjevi za nacionalnom suverenošću. U stvarnosti se provodio politički unitarizam s komunizmom, a politička i financijska moć države polazile su iz Beograda.[5]

Ono što se sada isticalo u državi bili su politički stavovi; četiri struje, četiri različita mišljenja: mišljenje komunista, Tita, Edvarda Kardelja i hrvatskoga političkog vodstva, o uvijek problematičnome nacionalnom pitanju.

---

[1]Tripalo, Miko, *Hrvatsko proljeće*, MH, Zagreb, 2001., str. 19-20.
[2]Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., str. 338.
[3]Tripalo, Miko, *Hrvatsko proljeće*, str. 62.
[4]Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2000., str. 482-483.
[5]Radelić, Z. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 339.

Naime, uz potiskivanje nacionalnoga, komunisti su inzistirali na jugoslavenstvu kao nadnacionalnome pojmu koji se uvijek izražavao u pluralu. Tako nije postojala *jugoslavenska književnost*, nego *jugoslavenske književnosti.* S druge strane bio je Tito. On nikada nije dovodio u pitanje jugoslavenske nacije pa je jugoslavenstvo koristio isključivo u smislu pripadnosti jugoslavenskoj državnoj zajednici, možemo reći, pomalo naivno smatrajući da je nacionalno pitanje riješeno. Koliko je vjerovao da je nacionalno pitanje riješeno, govori i činjenica da je pri popisima stanovništva uvedena kategorija Jugoslavena.[6]

Suprotno navedenim mišljenjima, javlja se slovenski komunist i član najužeg kruga Titovih suradnika, Edvard Kardelj. Kardelj je smatrao da politički sustav treba biti čimbenik koji povezuje sve nacije, a ne jedinstvenost nacija jer se svaki narod samostalno razvija, kao što se slobodno razvija svaki jezik i kultura.[7]

Konačno, i hrvatsko se vodstvo opredijelilo o nacionalnome pitanju. Ono je inzistiralo na činjenici da postoji više nacija te je naglašavalo da je premalo demokracije, a previše centralizma. Društvene je odnose tijekom 50-ih godina partija ignoririrala, ali početkom 60-ih, kada se politička *garnitura* u Hrvatskoj promijenila, pa sve do 80-ih, ignoriranje više nije bilo moguće. Hrvatsko je vodstvo oštro osudilo jugoslavenski unitarizam.[8]

Hrvatsko nezadovoljstvo u kontekstu nacionalnoga pitanja nastavlja se sa spomenutom gospodarskom reformom koja se namjeravala provesti, a koja je dovela do previranja u samome političkome vrhu SKJ. Naime, sve se više očitovalo gospodarsko iskorištavanje Hrvatske.

Od 1953. do 1959. porast jugoslavenske privrede iznosio je čak 202%, a hrvatske samo 19%. Osim toga, gotovo 50% prihoda od turističke industrije u Hrvatskoj slijevalo se u Beograd. Politička kriza izbila je kada je jedan dio komunista nastojao zaustaviti provođenje gospodarskih mjera u sklopu privredne reforme. Aleksandar Ranković, zagovornik velikosrpskog monopola u međunacionalnim odnosima i vodeći čovjek u Upravi državne bezbjednosti (UDB-i), bio je predvodnik tih komunista.[9]

Za razliku od hrvatskih i slovenskih komunista, srpski politički vrh podržavao je centralizam i kritizirao politiku jugoslavenskoga vrha. Osim toga, smatrali su da se zanemaruju interesi Srbije. Budući da je Aleksandar Ranković bio na čelu UDB-e i prema tome, jedan od najmoćnijih ljudi u državi, svi poslovi koji bi išli u prilog Srbiji odvijali su se preko njega. Tako je Ranković doživljavan i kao mogući nasljednik Tita.[10]

---

[6]Radelić, Z., Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza, str. str. 339-340.
[7]Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999., str. 399.
[8] Isto, str. 448.
[9] Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, Školska knjiga, Zagreb, 2007. str. 334.
[10] Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest,* str. 489-490.

S obzirom na to da je Ranković imao veliki utjecaj i s obzirom na to da je Tito možda bio pod blagim pritiskom zbog Rankovićeve politike i utjecaja, sukobi su se intenzivirali na Trećem plenumu Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (CK SKJ), održanom u veljači 1966., kada je Ranković oštro napao gospodarsku reformu i tvrdio da ona favorizira razvijene republike.[11]

Tito je presudio Rankoviću na Četvrtom plenumu CK SKJ, održanom 1. srpnja 1966. Na tome je plenumu Tito tvrdio da UDB-a, prema tome i Ranković, prisluškuje ljude, čak i samoga Tita i njegovu suprugu. Aleksandar Ranković je smijenjen, došlo je i do promjene kadrova i narod je smatrao da se napokon pokrenula akcija u smjeru demokracije.[12]

Pad Rankovića u Hrvatskoj se doživljavao kao nacionalna pobjeda nad srpskim hegemonizmom, dok se u Srbiji doživljavao kao srpski nacionalni poraz. Atmosfera u društvu bila je općenito puno bolja i opuštenija. Građani su se osjećali slobodnijima, rasprave su bile otvorenije, javila se nada u demokratsku budućnost, a za samu UDB-u smatralo se da je postala puno blaža.

U novome političkome ozračju osjeća se slobodnija razmjena misli i ideja. Jugoslavija pomalo otvara vrata iseljavanju, u Hrvatskoj se osniva sve više ogranaka Matice hrvatske, jezikoslovnih, povijesnih, kulturnih i umjetničkih društava.[13]

Smjena kadrova sredinom 60-ih dovela je do toga da se u Hrvatskoj pojavio čitav niz modernih političara, mlađi partijski kadrovi u Savezu komunista Hrvatske, generacija koja je postala značajan dio vladajuće strukture u državi.

Nove kadrove u Hrvatskoj predvodili su političari: Miko Tripalo, koji je došao na čelo Izvršnog komiteta SKH; Savka Dabčević-Kučar koja je 1967. došla na čelo vlade; Dragutin Haramija, Pero Pirker i mnogi drugi.[14]

Novi politički kadar u Hrvatskoj provodio je ideje modernizacije, otvorena su pitanja ravnopravnosti Hrvata u kulturi te posebno u jeziku i gospodarstvu, vodila se politika *čistih računa* koja se posebno odnosila na problem gospodarskog iskorištavanja Hrvatske.[15]

Otvorilo se i pitanje hrvatskoga suvereniteta u okviru Jugoslavije. Hrvatski politički vrh zagovarao je koncepciju Hrvatske u Jugoslaviji, ali samo ako bi Jugoslavija bila (kon)federacija ravnopravnih republika.[16]

---

[11] Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 362.
[12] Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest,* str. 491.
[13] Pavličević, D., *Povijest Hrvatske*, str. 485.
[14]Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest,* str. 514.
[15] Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 380.
[16] Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest,* str. 514.

Prvu političku krizu u Jugoslaviji nakon smjene Aleksandra Rankovića, koja se u to vrijeme interpretirala kao najozbiljniji javni incident u hrvatsko-srpskim odnosima, izazvalo je oživljavanje jezičnoga pitanja od strane nove generacije političara u Hrvatskoj. Jezik je igrao veliku ulogu u politici stvaranja jugoslavenske nacije s jednim zajedničkim, odnosno, prevladavajućim jezikom. Naravno, u tome su procesu najveću ulogu imali hrvatski i srpski jezik.

2. Ugrožavanje hrvatskoga identiteta

Hrvatsko su društvo u sklopu jugoslavenske državne zajednice sredinom 60-ih godina obilježavale teškoće dva desetljeća postojanja samo formalnog federalizma, ali stvarnoga centralizma, sve očitija nacionalna neravnopravnost i međurepubličke suprotnosti te zastoj u gospodarskom kretanju.[17]

U novoj političkoj atmosferi počinju se postavljati do tada zabranjena pitanja.
Jedno od tih pitanja bili su međunacionalni odnosi, a rasprave o njima prelamale su se kroz jezik. Hrvati su tijekom povijesti vodili teške bitke za identitet i posebnosti svoga jezika koji je, pogotovo u 19. stoljeću, bio jedan od ključnih elemenata borbe za očuvanje i jačanje nacionalnoga identiteta u odnosu na mađarski, talijanski i njemački pritisak.[18]

Mnoga, sada otvorena, pitanja ravnopravnosti Hrvata u kulturi, jeziku i gospodarstvu mnogi su shvaćali kao zahtjev za odvajanje Hrvatske iz Jugoslavije.

U Srbiji su hrvatsko vodstvo sumnjičili da razbija Jugoslaviju, a u Hrvatskoj su Srbija i Srbi smatrani nositeljima politike razbijanja Jugoslavije, ali na temelju velikosrpstva. Hrvatska i Srbija stalno su se uspoređivale. U razgovorima među Hrvatima govorilo se da su Srbi zauzeli sve važnije položaje, a da se Hrvati zbog svoje prošlosti, zbog Nezavisne Države Hrvatske (NDH), diskriminiraju. U Matici hrvatskoj, ali i među studentima, bilo je raširenо mišljenje da su hrvatski komunisti izvršili nacionalnu izdaju, veličala se hrvatska povijest i hrvatska državnost, a negirala su se socijalistička dostignuća.[19]

Iskazivanje nacionalnih obilježja u državi bilo je nepoželjno, nerijetko i opasno. Komunisti su nakon osvajanja vlasti uporno potiskivali mnoge iskaze tradicionalne nacionalne kulture u nastojanju da učvrste jugoslavensku državu koja se temeljila na zajedničkoj komunističkoj ideologiji.[20]

Sama Jugoslavija bila je republika nastala na prilično klimavim temeljima, obuhvaćajući narode koji su, doduše, imali zajedničkih elemenata, ali što je još važnije, koji su kroz povijest pokazali da su elementi razdora preveliki da bi se mogli zanemariti.

Hrvatska i njezini građani, teško su se mirili s centralizmom savezne države, ali i s neproporcionalnom nacionalnom zastupljenošću zaposlenih u diplomaciji, saveznim službama i

[17]Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, str. 333.
[18] Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 2003., str. 334-335.
[19] Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 380.
[20] Isto, str. 403.

vojsci. Posebno je deprimirala antihrvatska djelatnost koju su provodile službe državne sigurnosti i pravosuđa.[21]

Mišljenja službi državne sigurnosti bila su takva da su u Hrvatskoj domoljubne pjesme iz ranijih vremena smatrali neprimjerenima. Hrvatski su građani zbog pjevanja pjesama kao što su *Ustani bane*, *Vila Velebita*, *Još Hrvatska ni propala*, *Lijepa naša domovino* bili privođeni radi istrage i potom kažnjavani od strane sudaca za prekršaje. Zanimljivo je bilo to da je, prema ustavnim promjenama, *Lijepa naša* bila proglašena hrvatskom himnom koja se na službenim svečanostima svirala nakon jugoslavenske himne *Hej Slaveni*, ali dok se pjevala u neformalnim prilikama, smatrana je nacionalističkim istupom.[22]

Proces iskazivanja nacionalnih osjećaja Hrvata u javnosti upravo je zbog navedenih stvari tekao vrlo sporo i sramežljivo.

Iako se nakon smjene Rankovića Jugoslavija našla u jednom opuštenijem političkome ozračju, isticanje nacionalnoga bilo je prihvatljivo samo dok je bilo pod državnim i partijskim nadzorom. U prevladavajućem ozračju nije bilo popularno govoriti ni o vlastitoj nacionalnoj pripadnosti, o čemu je svjedočio poznati hrvatski pjevač Vice Vukov: *Uostalom, Majda Sepe ili Marjana Deržaj uvijek su bile slovenske pjevačice, Nina Spirova i drugi – makedonski; ali ja nisam bio hrvatski pjevač, nego zagrebački, a valja priznati da oni iz Beograda nisu bili srpski pjevači, nego beogradski.*[23]

Osim zabrane isticanja nacionalnoga, jedna od manifestacija unitarizacije bilo je i pisanje *Historije KPJ* u kojoj nije sudjelovao nitko iz Hrvatske. Osim toga, *Historija KPJ* bila je tiskana na svim jezicima, osim na hrvatskome. Ravnatelj Instituta za historiju radničkoga pokreta Hrvatske (IHRPH), Franjo Tuđman, predložio je da se *Historija* tiska i na hrvatskome jeziku, ali taj prijedlog među članovima CK SKH, naravno, nije prošao.[24]

Na kulturnome području, konkretno, na području kazališta, također se provodila centralizacija. Još 1948. u Beogradu je osnovano Jugoslavensko dramsko pozorište, a na Radio Jugoslaviji i Beogradskoj televiziji uvode se zajedničke emisije – ali na srpskome jeziku.[25]

Na području povijesti i tradicije, prema komunističkome nalogu, iz hrvatske nacionalne povijesti samo su se promovirale socijalne bune, posebno buna Matije Gupca. Događaji koji su u prijašnjim razdobljima bili simboli nacionalnoga ponosa i hrvatske državnosti, Zrinsko-Frankopanska urota, Hrvatski sabor iz 1848., ban Josip Jelačić, Ugarsko-Hrvatska nagodba iz

[21]Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, str. 340.
[22] Isto, str. 341.
[23] Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 353.
[24] Isto, str. 404.
[25] Pavličević, D., *Povijest Hrvatske*, str. 483- 484.

1868., odluka Hrvatskoga sabora o osamostaljenju Hrvatske i izdvajanju iz Austro-Ugarske Monarhije 1918., bili su usputno obilježavani, a nerijetko i prešućivani. Strah za sudbinu hrvatske nacionalne kulture posebno su poticali srpski povjesničari koji su svojatali Dubrovnik, dubrovačku književnost proglašavali srpskom, kao i zadarsko zlato iz zbirke hrvatske crkvene umjetnosti.[26]

Osim gospodarskih pitanja, reformi federacije, pitanja hrvatske prošlosti i simbola, pitanje jezika bilo je odlučujuće u nadolazećim prilikama, pitanje koje će pokrenuti buru u političkim, ali i svakodnevnim odnosima.

Ono će nadići lingvističku razinu i potvrditi da je u Jugoslaviji prihvatljivo sve ono što je zajedničko i što ujedinjuje, a da je sumnjivo i neprihvatljivo sve ono što je posebno i što razdvaja.[27]

2.1. Jezična politika

Pitanje nacionalne ravnopravnosti bilo je u Hrvatskoj postavljeno kao jedna od najvažnijih tema. Uz neprihvatljivo isticanje nacionalnih obilježja, otvorilo se, za Hrvate posebno osjetljivo, i pitanje (ne)ravnopravnosti jezika.

Jezik je bio najizrazitiji simbol nacije pa su pitanja jezika države i republika, prije svega na hrvatskom i srpskom jezičnom području, uvijek bila mnogo više od lingvističkih. Državna politika bila je politika jezičnoga jedinstva koja je obuhvaćala Hrvate i Srbe, Crnogorce, Muslimane, dok su Makedonci i Slovenci, narodi izvan hrvatsko-srpskoga jezičnoga kruga, bili izvan tih pokušaja. Zbog velike sličnosti jezika, hrvatsko-srpsko zbližavanje zadavalo je velike glavobolje hrvatskim lingvistima i književnicima. Hrvatsko-srpsko jezično zbližavanje Hrvati su doživljavali kao ugrožavanje svoga nacionalnoga identiteta, budući da su sam jezik smatrali bitnom odrednicom svoje nacionalne individualnosti.[28]

Ono što je jugoslavenska politika sada mogla učiniti jest pronaći način kako se jezične razlike mogu prevladati (ili potpuno izbrisati) jer su upravo one ugrožavale temelje države.

[26]Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 408, 410.
[27] Isto, str. 412.
[28] Isto, str. 403.

Odraz političke volje dogodio se još 1954. godine. Velikosrpske snage (Matica srpska) okupile su sve jezikoslovce iz Srbije, Hrvatske, BiH i Crne Gore u Novom Sadu. Skup je trajao od 8. do 10. prosinca 1954. i na njemu je postignut tzv. *Novosadski dogovor*.[29]

Novosadski dogovor bio je vrhunac nastojanja da se stvori zajednički jezik. U njemu su se dakle, nalazili potpisani zaključci od strane hrvatskih, srpskih i crnogorskih intelektualaca: *Narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan je jezik. Stoga je i književni jezik koji se razvio na njegovoj osnovi oko dva glavna središta, Beograda i Zagreba, jedinstven, sa dva izgovora, ijekavskim i ekavskim. U nazivu jezika nužno je uvijek u službenoj upotrebi istaknuti oba njegova sastavna dijela – hrvatskosrpski ili srpskohrvatski.* Neki od predstavnika hrvatske intelektualne elite prisutne na potpisivanju dogovora bili su: Mirko Božić, predsjednik Društva književnika Hrvatske, Marin Franičević, Josip Hamm, Ljudevit Jonke, Zdenko Škreb i drugi.[30]

Novi, zajednički jezik, imao je i dva pisma, latinicu i ćirilicu, a dogovorom je također predviđeno da se izradi zajednički pravopis, rječnik književnoga jezika te da se poradi na izjednačavanju stručne i znanstvene terminologije.[31]

Na osnovi navedenih zaključaka, krenulo se u izradu zajedničkoga pravopisa.
Izrađene su i objavljene dvije verzije pravopisa: jedna u Zagrebu latinicom, druga u Novom Sadu ćirilicom. Zagrebačka verzija objavljena je 1960. i nosila je naziv *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika.* Vodeći su hrvatski jezkoslovci i književnici tada smatrali da će *Novosadskim dogovorom* biti osiguran nesmetan razvoj hrvatske, ijekavske varijante zajedničkoga jezika, odnosno, da ne će doći do nametanja jezičnih osobitosti druge jezične varijante.[32]

Kako je to inače bivalo tijekom povijesti, hrvatsko-srpski dogovori završavali su na štetu Hrvatske. Stvarnost je bila drugačija od odrednica koje su dogovorene u *Novosadskom dogovoru.*

Prodor vokabulara srpske književne sredine sve se više širio Hrvatskom. Došlo je do potiskivanja hrvatskoga jezičnog izričaja na račun srpskoga. Unatoč *Ustavu* iz 1963. koji nalaže da su jezici i pisma ravnopravni, u radu saveznih državnih tijela, posebno u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA), željeznicama, pošti, jugoslavenskoj radioteleviziji koristio se isključivo *srpskohrvatski jezik*.[33]

Novosadski dogovor pokušao je suzbiti lingvističke razlike hrvatskoga i srpskoga književnog jezika ne poričući povijesnu, kulturnopovijesnu, nacionalnu i političku istinu o pravu

[29] Pavličević, D., *Povijest Hrvatske*, str. 483
[30] Moguš, Milan, *Povijest hrvatskog književnog jezika*, Globus, Zagreb, 2009., str. 200.
[31] Batović, Ante, Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967., u: *Časopis za suvremenu povijest*, br. 3, Zagreb, 2010., str. 581.
[32] Moguš, M., *Povijest hrvatskog književnog jezika*, str. 203.
[33] Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, str. 335.

svakoga naroda na vlastiti jezični medij nacionalnoga i kulturnoga života. Te iste odrednice formulirali su i ustavni tekstovi, Program Saveza komunista, ali unatoč jasnoći osnovnih, dogovorenih načela, poneke nepreciznosti u formulacijama omogućavale su da ta načela budu u praksi zaobilažena, iskrivljavana i kršena.[34]

Osim zajedničkoga pravopisa, hrvatski i srpski lingvistički krugovi počeli su raditi i na zajedničkome rječniku. Prva dva sveska rječnika objavljena su 1967. godine u dva izdanja, zagrebačkom i novosadskom. Zagrebačko je izdanje pisano ijekavski i tiskano latinicom pod nazivom *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*.[35]

Zajednički pravopis bio je samo još jedno područje na kojemu se nastojalo suzbiti hrvatsku jezičnu varijantu. Poznati hrvatski lingvist, Ljudevit Jonke, tim je povodom upozorio kako je rječnik u obradi rječničkoga fonda u priličnoj mjeri primijenio unitaristički način obrađivanja. To je značilo da se pri izradi zajedničkoga rječnika željelo poistovjetiti istočnu i zapadnu varijantu pojedinih riječi, bez jasnoga isticanja kojemu jeziku pojedina riječ pripada. Na zahtjev hrvatskih jezikoslovaca, da se u rječniku jasno odijeli hrvatski oblik od srpskoga oblika pojedinih riječi, srpski jezikoslovac Pavle Ivić odgovorio je kako se radi o jednome jeziku, koji je posve razumljiv stanovnicima većine jugoslavenskih republika. Prema tome, nije bilo potrebe isticati razlike koje su same po sebi razumljive.[36]

Hrvatski je jezik u zajedničkim, hrvatsko-srpskim dogovorima, bio sveden na razinu lokalnoga dijalekta, a srpski je jezik definiran kao standardni književni jezik. Matica hrvatska je nakon svih ovih događaja odustala od suradnje, ali ne i od borbe za hrvatski jezik. Događaji koji će uslijediti nakon razlaza oko zajedničkoga rječnika označiti će početak borbe prvo za hrvatski jezik, a potom i za hrvatsku nacionalnu individualnost.

[34] Hekman, Jelena, *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika: građa za povijest Deklaracije*, MH, Zagreb, 1997., str. 25-26.
[35] Moguš, M., *Povijest hrvatskog književnog jezika*, str. 203.
[36] Batović, A., Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967., str. 582.

3. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika

Prethodno navedeni događaji, od *Novosadskog dogovora* preko zajedničkog pravopisa i rječnika, bili su poticaj hrvatskim intelektualcima da napokon otvoreno progovore protiv vladajućeg sustava i da se usprotive srpskim političkim i kulturnim krugovima.

Unitaristički pritisak rastao je još od prve polovice 50-ih godina na svim poljima, ali je na jezičnome polju možda bio još izrazitiji, intenzivniji i sveobuhvatniji nego drugdje. Ipak, koliko god pritisak bio težak, upravo je na jezičnome polju bio i najjači otpor, osobito od sredine 60-ih i od strane hrvatskih lingvista.[37]

Hrvatski odgovor na jezičnu neravnopravnost i potiskivanje hrvatskoga jezika krenuo je iz Upravnoga odbora Matice hrvatske u ožujku 1967. Matica hrvatska odlučila je osnovati komisiju koja je trebala formulirati hrvatske stavove o problemu jezika i objaviti ih u obliku deklaracije. Izradu deklaracije predvodio je Miroslav Brandt uz pomoć Radoslava Katičića i drugih članova Odbora.[38]

Konačna verzija deklaracije objavljena je 17. ožujka 1967. u *Telegramu*, časopisu Matice hrvatske, pod nazivom *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. U samoj *Deklaraciji*, između ostaloga, stoji:

Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve atribute svoga nacionalnoga postojanja...Među tim atributima odsudno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom...Ustavnim propisom treba utvrditi jasnu i nedvojbenu jednakost četiriju književnih jezika: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga.[39]

Iz navedenoga dakle, možemo zaključiti da se *Deklaracija*, a samim time i njezini potpisnici, zalaže za jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika, odnosno, traži se ukidanje dvoimenog naziva jezika, umjesto *hrvatskosrpskoga jezika* trebao je biti samo hrvatski jezik. Potpisnici su otvoreno ustali protiv srpskoga kao državnoga jezika koji se širio preko saveznih institucija: JNA, Tanjug, Jugoslavenska radiotelevizija (JRT), Pošta telegraf i telefon (PTT), Jugoslavenske željeznice (JŽ), filmski žurnali, diplomacija, uprava i zakonodavstvo.[40]

---

[37] Brozović, Dalibor, O Deklaraciji onda i sada, u: *Deklaracija o hrvatskome jeziku s prilozima i deset teza*, MH, Zagreb, 1991., str. 15.
[38] Batović, A., *Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967*., str. 582.
[39] Moguš, M., *Povijest hrvatskog književnog jezika*, str. 205.
[40] Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, str. 335.

Deklaraciju je potpisalo osamnaest znanstvenih i kulturnih institucija na čelu s Maticom hrvatskom, a neke od tih institucija su: Društvo književnika Hrvatske, PEN-klub, Hrvatski centar, Hrvatsko filološko društvo, Staroslavenski institut, Društvo književnih prevodilaca, kao i brojne katedre i instituti za jezik i književnost Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Filozofskog fakulteta u Zadru.[41]

Dokument je dakle, u ime osamnaest hrvatskih društvenih i znanstvenih institucija potpisalo 130 hrvatskih intelektualaca. Od toga broja, osamdeset potpisnika bili su članovi Saveza komunista. Posebno je osjetljivo bilo sudjelovanje i potpis Miroslava Krleže, jednog od najpoznatijih hrvatskih književnika koji je bio član Centralnog komiteta i vrlo blizak Titov prijatelj.[42]

Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika bila je prvi odraz liberalizacije društvenoga života koja je proizašla iz popuštanja stege partijskog i policijskog aparata nakon smjene Aleksandra Rankovića u srpnju 1966. godine. Osim što je bila odraz liberalizacije, ona je bila i uzrokom najozbiljnijeg javnog sukoba u hrvatsko-srpskim odnosima. Jugoslavensko društvo, potpisnici *Deklaracije*, kao i njezini protivnici shvaćali su da je značenje toga dokumenta, sam taj istup, bilo puno šire od filološkoga, jer se zapravo radilo o tekstu koji upozorava na nacionalnu neravnopravnost, posebno na potisnutost Hrvata i hrvatskoga jezika.[43]

Odmah nakon objave *Deklaracije*, ponovno se uzburkao politički, ali i društveni život u Jugoslaviji. Izazvala je revolt kao da se radilo o pobuni protiv države. Uslijedili su napadi i progoni na potpisnike dokumenta, ali to je sve dovelo samo do još jačeg hrvatskog otpora na čelu kojega su se, uz hrvatske književnike i lingviste, sada nalazili studenti i dio hrvatskih političara.

Naime, jedan od vodećih hrvatskih političara, Vladimir Bakarić, oštro je kritizirao *Deklaraciju*, a Maticu je hrvatsku smatrao jezgrom i središtem neprijateljskog djelovanja u Hrvatskoj. Uz njega je bio i Milutin Baltić, uznemiren stvaranjem ogranaka Matice hrvatske. Političar Jože Vrhovec smatra da Matica svojim radom i nacionalnim istupima želi razdvojiti hrvatsko vodstvo.[44]

[41] Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 404- 405.
[42] Batović, A., *Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967*., str. 583.
[43] Goldstein, I., *Hrvatska povijest*, str. 336.
[44] Dabčević-Kučar, Savka, *71.: hrvatski snovi i stvarnost*, Interpublic, Zagreb, 1997., sv. 2., str. 729, 731.

3.1. Reakcije, posljedice i značenje *Deklaracije*

Deklaracija je nastala u atmosferi opće demokratizacije društva. Potpisanim institucijama bilo je jasno da neki zaključci *Novosadskog dogovora* zahtijevaju opširniju raspravu i u hrvatskoj javnosti kao i sporazumijevanja sa znanstvenim institucijama iz ostalih republika. Hrvatskim intelektualcima bila je teška i sama pomisao da bi *Deklaracija* mogla biti protumačena kao da je usmjerena protiv bratstva i jedinstva i ostalih tekovina narodnooslobodilačke borbe te da bi mogla povrijediti osjećaje bilo kojega jugoslavenskog naroda.[45]

Odmah nakon njezine objave započeli su žestoki progoni svih njezinih potpisnika i onih koji su je podržavali. *Deklaracija* je ocijenjena kao šovinistička, a napade usmjerene protiv dokumenta i potpisnika predvodio je Miloš Žanko, član CK SKH i potpredsjednik Sabora Socijalističke Republike Hrvatske.[46]

Osim Miloša Žanka, konzervativni dio hrvatskoga partijskog rukovodstva i dio CK SKJ, *Deklaraciju* su ocijenili tedencioznom i politički štetnom. Kao žarišta takvih ideja optužene su najvažnije hrvatske nacionalne institucije, prije svega Matica hrvatska, dalje i Društvo književnika Hrvatske, Katedra za hrvatski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Matica iseljenika te Institut za historiju radničkog pokreta.[47]

Uz *progone* hrvatskih institucija potpisnica, napad se nastavio i na pojedine osobe koje su imale značajnu ulogu u hrvatskome političkom i društvenom životu.

Iz CK SKH smijenjen je Većeslav Holjevac, Franjo Tuđman smijenjen je s mjesta ravnatelja Instituta za historiju radničkoga pokreta Hrvatske i izbačen iz Saveza komunista. Ipak, kazne su neke potpisnike zaobišle; tako je Miroslav Krleža *ispušten* iz CK SKH bez ikakve rasprave. Tito je naredio Krleži da povuče svoj potpis s *Deklaracije,* ali Krleža je odbio iz osobnih razloga, da mu se drugi ne bi izrugivali i nazivali ga senilnim te je umjesto povlačenja potpisa s Deklaracije, dao ostavku.[48]

Reakcija na objavu *Deklaracije* u Srbiji je bila žestoka. Osim što se tražilo spaljivanje djela Miroslava Krleže, kao jednog od potpisnika, oglasili su se i beogradski književnici. Oni su izašli u javnost s dokumentom *Predlog pitanja za razmišljanje* u kojemu su se složili s pravom svakoga naroda da daje ime svome jeziku i da ga slobodno razvija. Potom su tražili da svi Hrvati i svi Srbi u drugim republikama dobiju pravo na svoj jezik, škole, ustanove, izdavaštvo, novine,

[45]Hekman, J., *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika: građa za povijest Deklaracije*, str. 47-48.
[46]Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 405.
[47]Goldstein, I., *Hrvatska povijest*, str. 336.
[48]Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 406.

a da se u Srbiji prakticira ćirilica. Nakon beogradskih krugova, o novonastaloj situaciji oglasio se i sam Tito. Govorom u Prištini, 26. ožujka 1967. oštro je napao *Deklaraciju,* a šefovima partija Hrvatske i Srbije naredio kampanju protiv autora dokumenta.[49]

Unatoč kaznama i progonima potpisnika, hrvatski otpor jezičnoj neravnopravnosti još nije bio gotov, borba još nije bila gotova.

Kao odjek zahtijevanja da se hrvatski jezik što više oslobodi pritisaka srpske jezične varijante, 1971. tiskan je *Hrvatski pravopis* autora Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša. S obzirom na situaciju u kojoj je nastao, pravopis je bio uništen u tvornici papira. Ipak, kasnije je jedan primjerak pravopisa odnesen u London, gdje je bio pretiskan i tajno dostavljan u zemlju pod popularnim imenom *Londonac*.[50]

Jezična afera zaključena je u prosincu 1967., kada je Izvršno vijeće CK SKH potvrdilo odredbe VII. plenuma CK SKH. Najvažniji zaključak toga sastanka bila je potvrda ispravnosti *Novosadskog dogovora* kojim su dogovorene dvije varijante jednoga jezika, a ne dva zasebna jezika.[51]

Oštrina i silovitost reakcije na objavu *Deklaracije* imale su ulogu zastrašivanja i pad morala, željelo se da u hrvatskome narodu i inteligenciji zavlada još veća malodušnost i apatija nego što je to bilo prije *Deklaracije,* kako bi se u korijenu sasjekla svaka ideja da se takvo što opet ponovi.[52]

Vrlo je bitno jezično značenje *Deklaracije*, ali je još bitnije ono što je ona značila, a značila je hrvatski otvoreni i glasni otpor protiv neravnopravnosti i ugnjetavanja. Zahvaljujući njoj, hrvatski je narod uvidio da je otpor moguć, iako je bio slomljen. Razvila se nada da će taj otpor jednome uspjeti.

[49] Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest,* str. 517.
[50]Pavličević, D., *Povijest Hrvatske*, str. 489- 490.
[51]Batović, A., *Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967*., str. 589.
[52]Brozović, D., *O Deklaraciji onda i sada*, str. 16.

4. Uspon i pad Hrvatskoga proljeća

U prilično napetoj političkoj i društvenoj atmosferi nakon pojave *Deklaracije*, pojave u društvenom, gospodarskom i kulturnom životu Hrvatske govorile su o njegovanju nacionalnih tradicija i posebnosti, što je značilo da jugoslavenski centralizam nije uspio u svojoj namjeri potiskivanja hrvatske nacionalne kulture.

Pokrenuti su brojni hrvatski časopisi s ciljem raščlambe hrvatskih kulturnih i uopće društvenih prilika, odnosno upoznavanja i povezivanja s europskim društvenim i kulturnim kretanjima. Tako su 1968. godine pokrenuti časopisi *Hrvatski književni list*, *Kritika, Kaj, Dometi, Prolog, Pogledi,* a posebno je mjesto imao studentski i omladinski tisak.[53]

Ono što je svakako zabrinjavalo jugoslavenski politički vrh bila je nova uloga jedne od najvažnijih hrvatskih institucija, Matice hrvatske.

Matica hrvatska je u prosincu 1970. prihvatila program u kojemu je proglasila pravo i dužnost da se brine o ekonomskim i političkim pitanjima. Organizacija je radila na buđenju nacionalne svijesti i drugom hrvatskom preporodu – na oslobađanju Hrvatske od potlačenosti i iskorištavanja. U vrlo kratkome razdoblju, već krajem 1971., Matica je povećala svoje članstvo na oko 50 000. Jedan od najznačajnijih časopisa koji je tada izdavala Matica bio je časopis *Hrvatski tjednik*. Početkom 1971. njegov glavni urednik bio je Vlado Gotovac. *Hrvatski tjednik* bio je bitan jer je pokrenut i izgrađen kao list izričito političkog karaktera. Imao je sve rubrike klasičnoga političkog glasila i ubrzo je postao oruđem političkog nastupanja Matice hrvatske.[54]

Dakle, nova uloga koju je dobila Matica hrvatska bila je obrana hrvatske individualnosti, a sama institucija isprofilirala se kao politička stranka koja sada predstavlja jaku političku oporbu jugoslavenskom političkom vrhu.

I političko vodstvo SR Hrvatske se probudilo; konačno je napravilo iskorak u politici *čistih računa*. Pred javnost iznosi kritiku gospodarske politike u Jugoslaviji, zahtijeva uvid u račune federacije, protivi se centralizaciji kapitala te zahtijeva manje obveze gospodarstva i industrije. U Hrvatskoj su sada nastupile snage koje podržavaju rad Matice hrvatske, Društva književnika Hrvatske i drugih ustanova, pokrenuli su se novi listovi i časopisi, a većina hrvatskoga naroda slijedila je nastojanja CK SK Hrvatske i pridružila se u borbi protiv unitarizma, iskorištavanja i ugnjetavanja Hrvatske. Započinju i studentska gibanja. Na zborovima studenata iznose se politički zahtjevi. Tadašnje liberalno studentsko rukovodstvo predstavljali su: Ivan Zvonimir Čičak koji je kasnije izabran za studenta prorektora, Dražen

[53]Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, str. 336.
[54]Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 439.

Budiša, kasnije izabran za predsjednika Saveza studenata grada Zagreba, Ante Paradžik, kasnije predsjednik Saveza studenata SR Hrvatske. Iz svih ovih navedenih događaja 1971. godine, razvio se jedan općehrvatski narodni pokret, koji je po uzoru na *Praško proljeće* nazvan *Hrvatsko proljeće*. Njegovi su ga protivnici nazivali *masovnim pokretom* ili *maspokom*, a njegove pobornike *maspokovcima*.[55]

Hrvatsku je zahvatila do tada neviđena euforija, budući da su se političke i gospodarske promjene, odnosno njihova najava, počele odvijati onako kako je većina hrvatskoga naroda i njegova političkoga vodstva očekivala. Zaredali su se studentski mitinzi s osnovnom idejom o nacionalnoj ravnopravnosti i što većoj hrvatskoj autonomnosti. Ustavnoj komisiji upućen je prijedlog da se devize ustupe onima koji ih i ostvaruju, da se obuka u JNA obavlja na jeziku republike gdje se obuka nalazi, da se Josip Broz Tito izabere za doživotnog predsjednika i dr.[56]

Pokret *Hrvatskoga proljeća* politički su protivnici nastojali ugušiti jer su smatrali da hrvatski komunisti žele srušiti državu. JNA je bila spremna čak i na vojnu intervenciju, dok je Tito na samome početku pokreta podržavao hrvatsko rukovodstvo. Protiv hrvatskoga nacionalnog pokreta počeli su istupati predstavnici nerazvijenih republika bojeći se za sredstva koja su izvlačili iz Hrvatske, stoga je rastao pritisak na Tita da nešto učini.[57]

Osim toga, Titu je počelo smetati što je sada u središtu zbivanja hrvatsko političko vodstvo, sada se slave Savka Dabčević-Kučar i Miko Tripalo, a ne on.

Došao je trenutak kada je Tito ocijenio da mora prekinuti daljnje produbljivanje krize i sukoba. Sazvao je sastanak s hrvatskim političkim vodstvom u Karađorđevu koji je trajao od 30. studenoga do 1. prosinca 1971. Nakon Karađorđeva uslijedila je smjena hrvatskoga vodstva: Savke Dabčević-Kučar, Mike Tripala i Pere Pirkera. Ovim događajem hrvatski nacionalni pokret bio je zaustavljen; *Hrvatsko proljeće* bilo je slomljeno. Došlo je do novih kadrova u Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske (CK SKH), uslijedili su progoni *maspokovaca*, osude i robije studenata. Uslijedio je udar i na Maticu hrvatsku i na njezine članove, a tijekom 80-ih godina Matica je izbrisana iz registra društvenih organizacija. Uslijedile su *olovne godine*, a u Hrvatskoj je nastupila *hrvatska šutnja*.[58]

Karađorđevo je označilo slom slobodnog izražavanja demokratskih težnji, koje su se opet javile nekoliko godina nakon Titove smrti. No, ono nije simbol poraza hrvatskoga političkoga smjera, nego simbol otpora.[59]

---

[55]Pavličević, D., *Povijest Hrvatske*, str. 487- 488.
[56]Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 442-443.
[57]Goldstein, I., *Hrvatska povijest*, str. 341-342.
[58]Radelić, Z., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, str. 452, 455.
[59] Dabčević-Kučar, Savka, *71.: hrvatski snovi i stvarnost*, sv. 2, str. 1028- 1029.

Mnogi su u Hrvatskoj navedene događaje doživjeli kao još jedan poraz, kao još jednu izgubljenu bitku za hrvatsku nacionalnu individualnost. Slom *Hrvatskoga proljeća* izazvao je osjećaj nacionalnoga poniženja jer su svi znali da se obrana, koja je započela *Deklaracijom*, nije odnosila samo na jezik, svi su znali da se branilo puno više od jezika.

U političkome sustavu, kojemu je pripadala Jugoslavija, komunistička je vlast zabranjivala bilo kakvo javno iskazivanje nacionalne pripadnosti. Ovakvo potiskivanje nacionalne pripadnosti režim je objašnjavao potrebnim da se očuva mir između mnogobrojnih naroda koji su činili okosnicu Jugoslavije. U slobodnijoj i *demokratičnijoj* atmosferi nakon pada Aleksandra Rankovića i dolaskom novi političkih kadrova na hrvatskoj političkoj sceni, Jugoslavija se počela kretati u smjeru koji komunistička vlast nije zamislila. Počela su se otvarati do tada zabranjena pitanja, poput pitanja nacionalne (ne)ravopravnosti, jezika, gospodarstva ili kulture u Hrvatskoj. Ipak, režim je pronašao put kako ušutkati *glasno* hrvatsko vodstvo. Započinje potiskivanje hrvatskoga identiteta, zaobilaženje hrvatske povijesti u udžbenicima, zabranjivanje hrvatskih simbola i pjesama. Kako bi se ublažila *eventualna* neravnopravnost među narodima, sklapa se *Novosadski dogovor*; režim je počeo *voditi kolo* i na području jezika – započelo je potiskivanje hrvatskoga jezika. Hrvatski intelektualci isprovocirani do te mjere, objavljuju *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* koja je potaknula hrvatski otpor i pokazala da se ne brani samo hrvatski jezik – branilo se puno više od toga. Hrvatska je krenula u novome smjeru, prema buđenju nacionalne svijesti koje je predvodilo *Hrvatsko proljeće.* Iako su *Deklaracija* i *Hrvatsko proljeće* na kraju bili slomljeni, oni su pokazali da je hrvatski otpor moguć. Nacionalna svijest u ljudima nije bila ugašena, bila je samo prikrivena, a ponovno će buknuti kada Hrvatska bude vodila bitku za svoju samostalnost, za konačan izlazak iz Jugoslavije i konačnu obranu vlastitoga jezika i identiteta.

5. Popis literature

1. Batović, Ante, Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967., u: *Časopis za suvremenu povijest*, br.3, Zagreb, 2010.
2. Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.
3. Brozović, Dalibor, O Deklaraciji onda i sada, u: *Deklaracija o hrvatskome jeziku s prilozima i deset teza*, MH, Zagreb, 1991.
4. Dabčević-Kučar, Savka, *71.: hrvatski snovi i stvarnost*, sv.1, 2, Interpublic, Zagreb, 1997.
5. Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 2003.
6. Hekman, Jelena, *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika: građa za povijest Deklaracije*, MH, Zagreb, 1997.
7. Moguš, Milan, *Povijest hrvatskog književnog jezika*, Globus, Zagreb, 2009.
8. Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2000.
9. Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
10. Skupina autora, *Povijest Hrvata 3 – Od 1918. do danas*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
11. Tripalo, Miko, *Hrvatsko proljeće*, MH, Zagreb, 2001.